

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ»

**Студентки 2 курсу, 2м групи,
спеціальності 072**

**«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні
муніципальні фінанси»**

**Науковий керівник
д.е.н., доцент**

**Гарант освітньої програми
д.е.н., професор**

**Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки
України**

**Заброцької
Юлії Федорівни**

**Пасічний
Микола
Дмитрович**

**Макогон
Валентина
Дмитрівна**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ	6
1.1. Економічна сутність формування доходів державного бюджету	6
1.2. Зарубіжний досвід формування доходів державного бюджету	12
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ	17
2.1. Становлення системи формування доходів бюджету	17
2.2. Оцінка дохідної частини Державного бюджету України	24
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	31
3.1. Основні орієнтири формування дохідної частини Державного бюджету України	31
3.2. Пріоритетні завдання бюджетної політики у процесі формування дохідної частини бюджету	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Формування доходної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. Через державний бюджет органи державної виконавчої влади здійснюють реалізацію державної внутрішньої і зовнішньої політики, державне регулювання і стимулювання економіки, фінансування соціальної політики з врахуванням довгострокових інтересів країни. Збільшення асигнувань з державного бюджету сприяє зростанню сукупного попиту в економіці і, відповідно, збільшенню випуску продукції і зайнятості.

Дослідженням питань формування державного бюджету займалися такі зарубіжні вчені, як: А. Аткинсон, К. Андерсен, Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, А.Вагнер, В. Ганді, Р. Джекмена, Дж. Кейнс, Р. Майсгрейв, М. Міязакі, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А.Смітт, Дж. Стігліц.

Серед вагомих досліджень у сфері розвитку теоретичних та методологічних засад формування бюджету слід назвати праці: Т.Боголіб, О. Василика, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, А. Мазаракі, В. Опаріна, В. Федосова, І. Чугунова та інших.

Метою роботи є розкриття теоретико-методологічних засад та удосконалення методологічних положень щодо формування доходів Державного бюджету України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність доходів державного бюджету;
- узагальнити та систематизувати досвід формування доходної частини бюджету у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою;
- розглянути інституційні засади становлення системи формування доходів бюджету в Україні;

- здійснити оцінку формування доходної частини державного бюджету;
- визначити орієнтири формування доходної частини Державного бюджету України;
- розкрити основні завдання бюджетної політики щодо формування доходної частини бюджету.

Об'єктом дослідження є доходи Державного бюджету України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування доходів Державного бюджету України

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності формування доходів державного бюджету. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід формування доходів бюджету. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування визначено пріоритетні напрями вдосконалення формування доходної частини державного бюджету України.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування доходної частини державного бюджету, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Формування доходів Державного бюджету України» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади формування доходів державного бюджету. Розкрито економічну сутність формування доходів державного бюджету. Узагальнено досвід формування дохідної частини бюджету у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі досліджено становлення та розвиток системи формування доходів Державного бюджету в Україні. Розглянуто інституційні засади становлення системи формування доходів бюджету в Україні. Здійснено оцінку формування дохідної частини державного бюджету України.

У третьому розділі визначено шляхи зміцнення дохідної частини державного бюджету України. Визначено основні орієнтири формування дохідної частини Державного бюджету України. Розкрито основні завдання бюджетної політики щодо формування дохідної частини бюджету.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Економічна сутність формування доходів державного бюджету

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи формування достатнього обсягу доходів державного бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливого значення. Державний бюджет – це невід’ємний елемент бюджетної системи кожної країни та важливий інструмент реалізації економічної та соціальної політики держави. Доходи державного бюджету є сукупністю грошових відносин, які складаються між державою, фізичними та юридичними особами в процесі витягу й акумуляції частини вартості ВВП у загальнодержавний фонд (бюджет) з метою подальшого використання цих коштів, тобто для виконання державою своїх функцій. Доходи бюджету є частиною централізованих фінансових ресурсів держави, які використовуються для виконання нею відповідних функцій. Тобто, доходи державного бюджету є фінансовою базою діяльності держави.

Формування дохідної частини бюджету базується на чинному податковому законодавстві, основних прогнозних макропоказниках економічного і соціального розвитку країни на плановий рік, оцінці очікуваних надходжень податкових та інших обов’язкових платежів у році, що передуює тому, на який складається бюджет. Також ураховуються заплановані заходи щодо залучення додаткових ресурсів до бюджету та забезпечення його збалансованості.

Згідно з Бюджетним кодексом, доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України, а видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [2].

Поняття доходів бюджету в сучасній літературі визначається по-різному. Тлумачення пропонує Ю. Пасічник, який під доходами державного бюджету

розуміє частину централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій. У цьому визначенні доходи бюджетів тісно пов'язані як з функціями держави, так і з їх нормативним регламентуванням. Карлін М.І. розглядає формування державних доходів як перерозподіл ресурсів з приватного використання у державне використання для виконання своїх функцій. Наслідками цього процесу, як зазначає науковець, є досягнення політичної та ринкової рівноваги та ефективність перерозподілу цих доходів. О. Романенко доходи бюджету розуміє як економічну категорію, яка виражає «...економічні відносини, що виникають у держави з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни». Як економічні відносини, що виникають у держави з підприємствами, організаціями і громадянами в процесі формування бюджетного фонду країни визначає доходи бюджету В. М. Родіонова. Формою прояву цих економічних відносин є різні види платежів підприємств, організацій, населення до бюджету, а їхнім матеріально-речовим втіленням – кошти, що мобілізуються до бюджетного фонду. На безповоротній характер формування доходів бюджету вказує В. Федосов. Науковець вважає, що доходами бюджету є ті кошти, що надходять державі у постійне користування на безповоротній основі та забезпечують стабільність формування бюджету і фінансування його видатків. Всі вище наведені підходи мають право на існування, оскільки вони дають змогу глибше дослідити внутрішній зміст та зовнішню форму доходів бюджетів як унікального, складного економічного явища. Найбільш обґрунтованим є визначення, яке дає В. Г. Дем'янишин: доходи бюджетів є об'єктивним економічним явищем, пов'язаним зі сукупністю економічних відносин щодо розподілу і перерозподілу ВВП із метою формування централізованого фонду грошових коштів держави. За сутністю доходи бюджетів, з одного боку, є результатом розподільчих процесів, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу коштів централізованого грошового фонду на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Отже, обсяг доходів бюджету безпосередньо залежить від

обсягу функцій та повноважень держави в особі органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України.

Саме доходи є інструментом реалізації фінансової та бюджетної політики держави. Акумулявання надходжень має мати соціально-економічний характер, тобто бути спрямованим на економічний розвиток та забезпечення надання якісних суспільних послуг населенню.

Розмаїття видів доходів зображується завдяки бюджетній класифікації, яка здійснюється для проведення необхідного аналізу в розрізі доходів та забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівняності бюджетних показників. Завдяки бюджетній класифікації можливо оперативно виявляти недоліки у державній політиці у сфері формування доходів бюджету, оперативно вживати заходи та обґрунтовувати подальші дії що до їх усунення. Відповідно до ст. 9, Бюджетний кодекс України [1] визначає бюджетні доходи за такими класифікаційними розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій із капіталом; трансферти.

Податкові надходження - це передбачені податковими законами України загальнодержавні та місцеві податки, збори й інші обов'язкові платежі. Податкові надходження посідають провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки (економічного зростання або спаду). Неподаткові надходження включають усі безповоротні надходження, крім доходів від продажу капіталу, всі надходження від штрафів і санкцій, крім штрафів за порушення податкового законодавства, а також добровільні, невідплатні поточні надходження з недержавних джерел. Таким чином, неподатковими надходженнями визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження. Доходи від операцій з капіталом охоплюють реалізацію основного капіталу, державних запасів, землі

та нематеріальних активів і включають: надходження від продажу основного капіталу; надходження від реалізації державних запасів товарів; надходження від продажу землі та нематеріальних активів; податки на фінансові операції та операції з капіталом. Трансферти - це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі. Офіційні трансферти включають невідплатні, безповоротні платежі, отримані від інших органів державного управління, недержавних джерел або міжнародних організацій.

До основних факторів, які впливають на формування доходів бюджету, належать: стан економічної кон'юнктури, протиріччя податкового законодавства, низька конкурентоспроможність продукції та фінансова дисципліна більшості суб'єктів господарювання. Фактори впливу на рівень доходів державного бюджету поділяють на зовнішні та внутрішні. Вони можуть мати політичне, економічне, соціальне спрямування. Так, на податкові надходження впливають наступні чинники: дисциплінованість платників податків; розмір ВВП, який створюється країною; структура платіжного балансу; рівень інфляції; рівень зайнятості населення; платоспроможність населення; нормативно-правове поле законодавчої бази; адміністрування податків. На неподаткові надходження можуть впливати такі чинники як: діяльність Національного банку України, прибуткова діяльність держави, дивіденди, використання майна держави, незаконна діяльність суб'єктів господарювання. Політика приватизації в державі та наявність ресурсів і покупців можуть впливати на доходи від операцій з капіталом. Обсяг трансфертів залежить від рівня наповнення місцевих бюджетів та міжнародних домовленостей [10].

Бюджетна політика у сфері державних доходів являє собою цілеспрямовану діяльність держави у сфері визначення цілей та пріоритетів формування доходів державного бюджету, розробки правового регламентування стягування та відповідальності за дотримання фіскального

законодавства, організації формування бюджетного фонду з метою ефективного досягнення встановлених показників соціально-економічного розвитку країни.

Бюджетна політика держави у сфері доходів має бути спрямована на вирішення завдань, зміст та пріоритетність яких залежить від етапу розвитку країни та суспільно-економічної ситуації. До таких завдань на сучасному етапі можна віднести: створення сприятливих фінансово-економічних умов для подолання негативних тенденцій розвитку національної економіки та переходу до сталого економічного розвитку; формування достатнього централізованого фонду фінансових ресурсів держави для можливості повного виконання покладених на неї функцій та завдань, достатнього для ефективного функціонування державного апарату фінансового забезпечення працівників установ, організацій, забезпечення стабільного фінансового стану держави; досягнення достатніх для нормальної життєдіяльності громадян соціальних стандартів, забезпечення рівня добробуту населення та формування достатнього рівня доходів домогосподарств для виконання ними характерних функцій та завдань, дотримання екологічних стандартів; сприяння структурній трансформації економіки України з метою поглиблення рівня переробки сировинної продукції, розширення імпортозаміщуючих та експортоорієнтованих виробництв, розвитку ринкової та транспортної інфраструктури, запровадженню високотехнологічних виробництв з дотриманням стандартів Європейського Союзу, що в цілому збільшуватиме конкурентоспроможність національної економіки.

Недостатній рівень формування доходів бюджету викликає появу низки проблем, які негативно відображаються на стані вітчизняної економіки, передусім це: невиконання державного бюджету відповідно до затверджених показників, що свідчить про низьку якість бюджетного планування та не прогнозованість економічних процесів в країні; надмірні показники обсягу дефіциту державного бюджету, що вкрай негативно позначається на інвестиційній привабливості; неможливість організувати ефективну систему

контролю за порядком адміністрування податків та зборів, а також контролю за іншими надходженнями, що створює значні можливості для порушень законодавства та розвитку корупційних проявів; нестабільність у політиці формування доходів бюджету унеможливорює розробку довгострокових планів діяльності підприємств, що своїм наслідком має погіршення бізнес-клімату тощо.

До заходів з удосконалення державної політики у сфері формування доходів державного бюджету слід віднести такі: підвищення дієвості контролю за порядком адміністрування податків та зборів шляхом унеможливлення маніпулювання сумами податкових зобов'язань, підвищення прозорості порядку нарахування та сплати податків, запровадження системи внутрішнього контролю в фіскальних органах з метою запобігання проявам корупції; підвищення ефективності управління державними підприємствами шляхом реформування або створення органу державної влади, що результативно представлятиме інтереси держави як власника, завдяки чому будуть створені передумови для отримання додаткових надходжень до бюджету від державного майна; реформування та подальше забезпечення стабільності системи оподаткування в Україні, що надасть можливість запровадити прогресивні підходи справляння податків та зборів, а також створить прогнозоване економічне середовище ведення бізнесу в країні, що в свою чергу позитивно відобразиться на розвитку підприємницьких структур, а отже сприятиме збільшення надходжень до бюджету; уніфікація підходів до оподаткування різних категорій платників податків з метою унеможливлення застосування непрозорих схем мінімізації податкових зобов'язань; докорінний перегляд податкових пільг з метою радикального скорочення їх переліку, з метою унеможливлення їх застосування у схемах ухилення від сплати податків; підвищення ставок та розширення переліку товарів, які підлягають обкладанню акцизним податком, що матиме на меті не тільки підвищення надходжень до бюджету, а й зменшення негативного впливу від вживання шкідливих товарів та дотриманню принципів соціальної справедливості завдяки підвищеному

рівню оподаткування покупців предметів розкоші; розширення податкової бази шляхом виведення з тіні доходів фізичних та юридичних осіб, що позитивно позначиться не тільки на доходах бюджету, але й на рівні життя громадян [9].

Таким чином, доходи бюджету є основою реалізації функцій держави. Доходи бюджету поділяються на податкові, неподаткові, доходи від операцій з основним капіталом, офіційні трансферти. Кожен із цих складників є вагомим, однак найбільш бюджетоутворюючим компонентом є податкові надходження. Для вдосконалення процесу формування доходної бази державного бюджету необхідна досконала законодавча база, яка б могла своєчасно коригуватись відповідно до стану виконання бюджету, прозоре та ефективне державне регулювання розподілу та використання бюджетних ресурсів.

1.2. Зарубіжний досвід формування доходів державного бюджету

Державне регулювання економіки розвинутих країн стало необхідним та виправданим з огляду на певну недосконалість ринкових відносин. Держава відіграє в економіці багатопланову роль: стабілізація циклів економічної активності, закупівля товарів та послуг, регулювання процесу монополізації на ринку, реагування на зовнішній економічний вплив, створення необхідних умов для соціально справедливого розподілу доходу і забезпечення життєво необхідними благами населення тощо. Держава впливає на виробництво, нагромадження, споживання та інші елементи процесу відтворення. Зокрема, збільшуючи обсяг капіталовкладень, держава сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, збільшенню інвестицій в економіку; фінансування інфраструктури зумовлює скорочення витрат виробництва підприємств, зростання їх прибутків.

Оптимізацію структури доходної частини бюджету можна розглядати як мінімум з двох боків. По-перше, оптимізація передбачає максимізацію податкових надходжень до бюджету, оскільки за інших рівних умов держава зацікавлена у отриманні додаткових фінансових ресурсів для ефективнішого

перерозподілу ВВП і забезпечення соціальних гарантій. По-друге, оптимізація передбачає мінімізацію соціальної несправедливості.

У країнах, де найбільша частка в структурі доходів бюджету припадає на непрямі податки, держава керується першим принципом. Такий сценарій виправданий за умов низької культури сплати податків населенням країни, високого рівня тінізації економіки, а тому спостерігається переважно в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою, в тому числі й в Україні. Оскільки ухилення від непрямих податків практично неможливе, то за допомогою податку на додану вартість та інших непрямих податків держава забезпечує стабільно високий рівень податкових надходжень.

З іншого боку, розвинуті країни здебільшого керуються принципом соціальної справедливості. Так, у дохідних частинах бюджетів розвинутих країн непрямі податки традиційно займають невелику частку, причому найбільш соціально несправедливий за своєю сутністю податок на додану вартість присутній лише у 40 країнах світу. Податки, що передбачають прогресивну шкалу оподаткування, забезпечують поповнення бюджету за рахунок забезпечених верств населення на користь соціально незахищених, а тому серед доходів державних бюджетів розвинутих країн переважають надходження від податку на доходи фізичних осіб та від податку на прибутки юридичних осіб. Так, у більшості розвинутих країн надходження від особистого прибуткового податку становлять понад 30% доходів державного бюджету, тобто у 6 разів більшу частину, ніж в Україні [6].

Для проведення поглибленого аналізу дохідної частини бюджетів країн важливими є показники питомої ваги фактичних доходів бюджету до ВВП та структура дохідної частини бюджету.

Найбільше значення питомої ваги фактичних доходів бюджету до ВВП спостерігається в Угорщині – 54,13 %; Франції – 47,80; Німеччині – 46,39; Польщі – 45,43 %, найнижчий рівень зазначеного показника має місце в Аргентині – 19,69 %; США – 32,59; Австралії – 34,44 %. Середній показник питомої ваги фактичних доходів бюджету до ВВП у десяти країнах з

розвинутою і перехідною економікою, зокрема в Австралії, Аргентині, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, США, Угорщині, Франції, Чехії становить 40,68 %.

Англосаксонській бюджетній системі притаманна відносно висока частка податкових надходжень від доходів фізичних осіб, невисока частка надходжень від податку на прибуток та зовсім мала — від податку на додану вартість (який у США не існує на загальнодержавному рівні, проте має відповідники на федеральному рівні у межах певних штатів). Так, у США особистий прибутковий податок формує близько 50% дохідної частини бюджету, тоді як у Великій Британії цей показник складає близько 30%. Іншим важливим джерелом є податок на соціальне страхування та соціальні внески: 20% і 34% доходів державного бюджету у Великій Британії та США відповідно. Крім того, характерною є низька частка податку на прибуток корпорацій — близько 11% у Великій Британії та близько 12% у США.

На відміну від традиційної англосаксонської структури доходів державного бюджету, французькій притаманна вища частка податку на прибуток підприємства — близько 19%. Японська система ще більшою мірою покладається на результати діяльності підприємств, оскільки відповідна частка дохідної частини бюджету складає близько 30%.

Іншим важливим показником є частка неподаткових надходжень. Типовим для розвинутих країн є значення цього показника у межах 10–15%, проте є винятки з правил, наприклад Японія, де до основних неподаткових надходжень належать доходи від орендної плати, продажу, штрафи, доходи від лотереї, позики.

Середній показник питомої ваги податкових надходжень у дохідній частині консолідованого бюджету наведених країн зменшився - 84,29 %.

Значна частка доходів бюджету формується за допомогою неподаткових надходжень, основна відмінність яких від податкових, полягає у відсутності при ви використанні механізмів їхньої мобілізації більшості податкових принципів та підходів, зокрема, рівнозначності, стабільності, обов'язковості,

всеохоплюючого характеру тощо. Разом з тим, неподаткові платежі характеризуються певними особливостями, зокрема, мають у більшості випадків цільове призначення, їм притаманний необов'язковий характер, частково зараховуються до доходів бюджетів тих рівнів, державні органи яких проводять їх збирання. Роль неподаткових надходжень у процесі формування доходів бюджету країн світу суттєво різниться. В країнах ЄС дані надходження складають у середньому 9,2—10,8 відсотка доходів бюджету, або 4,2—4,9 відсотка ВВП, у США — 3,8—6,5 відсотка бюджету, або 0,7—1,0 відсоток ВВП, у Китаї — третину державних доходів.

Вартим наслідування є стягнення податку на реєстрацію автомобілів у Великій Британії, за рахунок якого державний бюджет поповнюється приблизно такими ж обсягами, як за рахунок податку на додану вартість. Крім того, такий податок стимулює населення до зменшення забруднення навколишнього середовища вихлопними газами, а також сприймається як справедливий, особливо коли йдеться про автомобіль у контексті предмету розкошу, про що може свідчити наявність у власника декількох автомобілів.

Іншим успішним світовим досвідом є запровадження екологічних податків. Такі податки не викривлюють ринкових стимулів та допомагають до певної міри інтерналізувати негативні екстерналії, пов'язані з викидом шкідливих речовин. В Україні існують екологічні податки, але ставки оподаткування є низькими та не забезпечують значних надходжень до бюджету. У зв'язку з цим доцільно підвищити ставку податку на викиди CO₂, обсяг якої в Україні складає 0.2 грн. на тонну, тоді як в середньому для розвинутих країн дана ставка складає близько 20 євро на тонну.

Таким чином, загальносвітові тенденції вказують на доцільність розширення оподаткування особистих доходів, що пов'язано зі зростанням доходів громадян і їх долученням до вищих груп прогресивної шкали оподаткування. Іншим напрямом модернізації є перегляд податків на споживання, а також зменшення впливу податків на прибуток корпорацій.

Отже, в Україні варто використати міжнародний досвід для покращення структури доходів державного бюджету. На жаль, податок на доходи фізичних осіб на даному етапі високої тінізації економіки не здатний забезпечувати бюджет такою мірою, як це робить менш справедливий податок на додану вартість. У перспективі, за умови збільшення прозорості української економіки та зростання податкової культури населення, безумовно доцільно максимально змістити податковий тягар з соціально незахищених верств населення на забезпечені, задля чого основну частину доходів бюджету слід залучати шляхом надходжень від прогресивного податку на доходи фізичних осіб.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ

2.1. Становлення системи формування доходів бюджету

Із зростанням потреб держави та її ролі в економіці збільшувалися обсяги доходів бюджету, історично змінювалися форми і методи їх мобілізації. Можна без перебільшення визначити, що більшість воєн, міждержавних конфліктів, революцій були розв'язані навколо джерел формування доходів бюджету та податкових надходжень зокрема. Вихідний початок аналізу доходів бюджету потребує відстеження розвитку внутрішньої логіки процесів їх формування через історичну ретроспективу становлення системи фінансово-економічного регулювання. Зазначеному має сприяти розкриття періодизації її становлення із виявленням ключових віх еволюції. Поряд із цим перспективна розробка засадничих принципів трансформацій та удосконалення має спиратися на історично сформовані культурно-ментальні традиції та інституційні засади.

Існує чимало різних підходів до характеристики еволюції національних податкових систем, але принаймні один з них пройшов випробування часом та вважається класичним. Періодизації видатного російського економіста українського походження, першого провідного фахівця з фінансового права кінця XIX ст. Янжула І.І. дотримується абсолютна більшість науковців:

1. Первісні епохи існування держави – податки були нерозвинені та замінювалися іншими джерелами доходів. Іншою причиною була нерозвиненість грошового господарства, що замінялося натуральним;
2. Середні віки XVI-XVIII ст. – податки призначалися для відомої, конкретно визначеної цілі на короткий термін, а їх назви вказували на сутність та випадковість, тимчасовість та перехідне значення;
3. XIX-XX ст. – податки склали $\frac{2}{3}$ державних доходів Росії, Англії, Франції.

В основу даної періодизації закладене перетворення податків із надзвичайного та тимчасового до регулярного джерела доходів бюджету, тобто

становлення фіскальної функції оподаткування. Водночас сучасний етап посилення антикризової контрциклічної ролі держави потребує розширеного розкриття підходів щодо еволюції формування доходів бюджету з позицій становлення системи фінансово-економічного регулювання, зокрема їх розподільно-регулюючої функції. Спробуємо запропонувати підхід, що ґрунтується на застосуванні основі історичного матеріалізму – теорії розвитку суспільства, розробленої в ХІХ-ХХ ст. в працях К. Маркса та Ф. Енгельса, в основі якого лежить теза про матеріальне виробництво як фундаментальну основу суспільства. Історичний процес, в свою чергу, визначається як послідовна і закономірна зміна суспільно-економічних формацій, обумовлена зростанням і вдосконаленням продуктивних сил.

Як розкрито у таблиці 2.1, торговельні відносини та стрімкий промисловий розвиток сприяли становленню систем фінансово-економічного регулювання та ринкових інститутів провідних економік світу.

Таблиця 2.1

Еволюція формування доходів бюджету з позицій системи фінансово-економічного регулювання (ФЕР) на базі періодизації технологічних укладів

Характеристика технологічного укладу	Формування доходів бюджету з позицій ФЕР
Перша хвиля (1785-1835 рр.) сформувала технологічний уклад, заснований на нових технологіях у текстильній промисловості, використанні енергії води.	Доходи від державної власності та маєтностей, монополій, воєнних походів, повинностей, монетна регалія. Початок становлення фіскальної функції з непрямого митного та акцизного оподаткування, а пряме – еволюціонує з подимного (подвірного) до подушного.
Друга хвиля (1830-1890 рр.) – прискорений розвиток транспорту (будівництво залізниць, парове судноплавство), виникнення механічного виробництва в усіх галузях на основі парового двигуна.	Зростання обсягів державного втручання із поширенням всезагального виборчого права [20, с. 6-7] вимагає розширення обсягів доходів. Інтенсифікація виробництва від мануфактурного до фабричного способу в шкідливих та/або ризикованих умовах зумовлює виникнення та становлення соціального страхування.

<p>Третя хвиля (1880-1940 рр.) базується на використанні в промисловому виробництві електричної енергії, розвитку важкого машинобудування та електротехнічної промисловості на основі використання сталевого прокату, нових відкриттів в області хімії. Впровадження радіозв'язку, телеграфу, автомобілів. З'являються великі фірми, картелі, синдикати, трести.</p>	<p>Завершення становлення фіскальної функції податків уможливлено обліком платників.</p> <p>Завершення епохи нагромадження капіталу дає передумови майнового оподаткування.</p> <p>Становлення акціонерної форми власності, яка була покликана реалізувати масштабні виробничо-інфраструктурні проекти, надало змогу поширення технік прямого оподаткування прибутку підприємств.</p>
<p>Четверта хвиля (1930-1990 рр.) сформувала уклад, заснований на подальшому розвитку енергетики з використанням нафти і нафтопродуктів, газу, засобів зв'язку, нових синтетичних матеріалів. Ера масового виробництва автомобілів, тракторів, літаків, різних видів озброєння, товарів народного споживання. З'явилися та широко поширилися комп'ютери і програмні продукти для них, радары. Організовано масове виробництво на основі конвеєрної технології. З'явилися транснаціональні та компанії, які здійснювали прямі інвестиції в ринки різних країн.</p>	<p>Утвердження та зміцнення системи державного стимулювання сукупного попиту після кризи надвиробництва Великої Депресії (1929-1933).</p> <p>Панування природних монополій та олігополій на ринку, початок концентрації фінансово-банківського капіталу зумовлюють необхідність специфікації системи бюджетно-податкового регулювання їх діяльності. Інфляційні збурення та зміна валютних систем ускладнюють монетарне регулювання.</p> <p>Автоматизація обліку платників податків, їх доходів та власності.</p> <p>Скорочення доходів від державної власності.</p>
<p>П'ята хвиля (1985-2035 рр.) спирається на досягнення в галузі мікроелектроніки, інформатики, біотехнології, генної інженерії, нових видів енергії, матеріалів, освоєння космічного простору, супутникового зв'язку і т. п.</p> <p>Відбувається перехід від розрізнених фірм до єдиної мережі великих і дрібних компаній, з'єднаних електронною мережею на основі Інтернету, які здійснюють тісну взаємодію в галузі технологій, контролю якості продукції, планування інновацій.</p>	<p>Агресивне податкове планування суб'єктів господарювання зумовлює транскордонне ФЕР формування доходів бюджету із посиленням ролі наднаціональних утворень та міжнародних організацій.</p> <p>Започаткування оподаткування електронної комерції та нематеріальних активів.</p> <p>Україна: Становлення національної фінансово-бюджетно-податкової системи. Запозичення та імплементація прогресивних міжнародних практик ФЕР для формування доходів бюджету.</p>

Допоки технологічні новації СРСР були власноруч розробленими, фінансово-економічній система країни залишалася самодостатньо замкненою.

Механізм формування доходів та зборів залишався практично незмінним впродовж 70 років існування держави, відповідаючи завданням функціонування адміністративно-планової системи господарювання. Виходячи з того, що технологічні новації у промисловості Україні здебільшого доводиться наздоганяльно імплементувати із зарубіжного досвіду, то відповідно напрями розвитку системи фінансово-економічного регулювання для формування доходів бюджету також об'єктивно приречені запозичуватися та адаптуватися із світової практики. Впродовж років незалежності власних успішних прикладів реалізації фінансово-економічної регуляторної політики бракує. Запровадження власної національної грошової одиниці було фундаментальною реформою ФЕР.

Найбільшу питому вагу в доходах державного бюджету часів СРСР становив податок з обороту, що передбачав систему цінового регулювання. При зростанні з 10,6 млрд. руб. у 1940 р., 24,2 млрд. руб. у 1955 р. та 91,5 млрд. руб. у 1986 р., його питома вага скоротилася з 58,7% у 1940 р. до 21,8% 1986 р. на користь платежів державних підприємств та організацій з прибутку. Податки з населення займали незначне місце в доходах бюджету, включались позики. Високий ступінь централізації доходів відповідав рівню соціальних видатків.

З проголошенням незалежності України почалася розбудова власної фінансово-економічної системи, яка за майже два з половиною десятиріччя пройшла тривалий та складний шлях розвитку. На початку свого становлення з 1991 р. вона буда слабкою та нестабільною через трансформаційні політичні процеси всередині країни. В законодавчу основу системи фінансово-економічного регулювання формування доходів бюджету лягли наступні акти:

- Конституція України, згідно ст. 67 якої було закріплено, що сплата податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом є конституційним обов'язком кожного громадянина;
- Закон України «Про систему оподаткування», відповідні закони щодо окремих податків, підзаконні та інші нормативно-правові акти;

- Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори»;
- нормативно-правові акти, що окреслюють поле діяльності інституцій, визначають повноваження та відповідальність Міністерства фінансів України, державної податкової, митної та казначейської служб України;
- Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами», що врегулював питання заборгованості (недоїмок) платежів до бюджету.

Прийняття Бюджетного кодексу в 2001 р. ознаменувало фундаментальні зміни бюджетної системи України, в тому числі формування доходів бюджету та міжбюджетних відносин. Поряд із цим система ФЕР формування доходів бюджету потребувала консолідації та уніфікація нормативно-правової основи в частині якісного оновлення податкового регулювання, яке ґрунтується на законодавчих засадах. Тривалий час нагальною вимогою на порядку денному залишалася проблема кодифікації податкового законодавства в системоутворюючому нормативному акті, адже фінансово-економічні та адміністративні методи державного регулювання нерозривно поєднані, органічно співіснують та є взаємовизначальними.

В контексті розвитку та модернізації державних фінансів розпорядженнями Кабінету Міністрів України було схвалено Стратегію модернізації (жовтень 2007), Концепцію розвитку (вересень 2012 р.), Стратегію розвитку (серпень 2013 р.) системи управління державними фінансами, а також Концепцію безпеки у фінансовій сфері (серпень 2012 р.), в яких доходам бюджету приділено чільне місце та належна увага. Разом з тим сучасність з перманентними періодами турбулентності у торговельній та фінансово-економічній системах натомість доводить необхідність напрацювання Концепції антикризового управління у системі державних фінансів. Після схвалення Концепції (лютий 2007 р.) та Стратегії (грудень 2009 р.) реформування податкової системи, парафування Угоди про Асоціацію з України з Європейським Союзом із відповідним розділом, на даний час єдиних векторів її розвитку та пріоритетів на майбутнє не окреслено.

З кодифікацією податкового законодавства формально вдвічі зменшено кількість податків та зборів, знижено ставки податку на прибуток, розширено пільги, вдосконалено механізми податкового регулювання та адміністрування спрощенням окремих норм, переглянуто принципи оподаткування. Зокрема виключено 10 загальнодержавних податків та зборів, в т.ч. фактично скасовано 5 та 5 механічно вилучено з їх переліку. Номінально їх кількість змінилася з 25 до 18. Збори за спеціальне використання природних ресурсів розподілено на три групи – лісових, водних та надра, а рентні платежі розподілено на два. З 1 січня 2013 р. скасовано одну з рентних плат із включенням до плати за надра. В результаті загальнодержавних податків та зборів залишилося 17 одиниць.

Відповідно п. 10 підрозділу 4 розділу «Перехідних положень» ПКУ здійснюється поступове зниження ставки податку на прибуток підприємств:

з 01.04.2011 р. – 23%; з 01.01.2012 р. – 21%; з 01.01.2013 р. – 19%; зі зміною з 01.01.2014 р. – 18%; з 01.01.2015 р. – 17%; з 01.01.2016 р. – 16%, а також та податку на додану вартість до 17% у 2015 р. Поряд з цим в процесі удосконалення окремих норм ПКУ було відкориговані базові положення спрощеної системи оподаткування, істотно розширено перелік податкових пільг, вдосконалено податковими механізмами системи екологічного регулювання, ліквідовано більшість відомих схем мінімізації та ухилення від сплати податків та ін. Лібералізація податкового законодавства відбулася також в частині скорочення витрат часу платників на нарахування і сплату податків шляхом спрощення форм звітності та здійснення податкових процедур, а також уточнення повноважень, прав та обов'язків регулятора й платників податків.

В частині місцевих податків та зборів ПКУ кількість номінально скорочено на 10 – з 15 до 5 нині, в т.ч. 2 податки – на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та єдиний податок. З 1 січня 2011 р. до їх переліку місцевих було віднесено два нових джерела доходів – єдиний податок та збори за провадження деяких видів підприємницької діяльності. Скасування 12 місцевих податків та зборів, що не мали ані фіскального, ані регуляторного значення та виявили себе як малоефективні було покликане з метою зменшення

податкового навантаження та витрат на їх адміністрування. Завдяки прийняттю кодексу податкове законодавство наблизилося до кращих світових стандартів та європейських практик. Перетворення податкового відомства з фіскальної на сервісну службу варто розглядати в контексті загально цивілізаційного поступу України. Зазначені новації дозволили істотно прогресивно поліпшити позиції країни в рейтингу «Doing Business» Світового банку (табл. 1.4.) в частині сплати податків та визнати Україну лідером за темпами здійснення реформ.

Разом з тим довгоочікуваний ПКУ експертним середовищем, науковцями та фахівцями-практиками був визнаний більшою мірою поступально та помірковано еволюційним, аніж революційним документом. В подальшому відбувається перманентне внесення змін до фіскальних актів: так з початку прийняття та станом на початок 2014 р. внесено понад 50 пакетів законодавчих доповнень та змін до ПКУ, понад 30 – до Бюджетного та 12 – до Митного. Подібна практика обумовлена, з одного боку, високим динамізмом змін фінансово-економічного розвитку. Системі державного регулювання бракує послідовності, виваженості, балансу гнучкості тактики та стабільності стратегії.

Податкові реформи набули кульмінації оприлюдненням 12 липня 2012 р. на презентації у Міністерстві фінансів кардинально оновленої Концепції реформування податкової системи та не менш радикальної 23 липня 2013 р., які обидві в основному торкалися зниження податку на додану вартість із запровадженням компенсаційного податку з обороту. Від останнього довелося відмовитися через малу підтримку в бізнес-колах та євроінтеграційні вектори.

Сучасність фактично дозволяє констатувати завершеність етапів становлення (1991-2001 рр.), реформування (2001-2008 рр.) та біфуркаційну трансформацію (2009 р.) формування доходів бюджету з позицій фінансово-економічної системи. Наступний етап (з 2010 р. й дотепер) надалі покликаний характеризуватися активізацією фінансово-економічного регуляторного потенціалу держави в процесі наповнення бюджету із паралельним вдосконаленням фіскальної функції на основі спрощення адміністрування.

Впродовж історичного розвитку доходи бюджету та його податкові надходження зокрема перетворювалися з пасивного на активний чинник регулювання соціально-економічних процесів шляхом започаткування регулярності стягнення. Здобуття Україною незалежності, розбудова ринкової економіки та становлення фінансової системи обумовили необхідність здійснення заходів ФЕР в процесі формування доходів бюджету, започатковане податкове регулювання. Накопичено значний історичний досвід обґрунтування вжиття регулюючих заходів, міри їх застосування, питання дотриманням послідовності та виваженості державних рішень в рамках політичних циклів економічної політики. В процесі аналізу формування доходів бюджету слід спиратися на закладені традиції та досвід функціонування системи державного ФЕР з врахуванням рівня сучасних соціальних, технологічних, інституційних реалій розвитку. Зазначене дозволить зміцнити основу суспільного консенсусу в процесі наповнення державних централізованих фондів бюджетних ресурсів на основі стабільно поступального фінансово-економічного розвитку держави.

2.2. Оцінка дохідної частини Державного бюджету України

Доходи Державного бюджету України на 2019 рік було сформовано на основі:

прогнозних макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України на 2019 рік, затверджених постановою КМУ №546 від 11.07.2018 року;

завдань бюджетної політики, які спрямовані на забезпечення збалансування державних фінансів, визначених в Основних напрямках бюджетної політики на 2019-2021 роки.

Так, дохідна частина Державного бюджету на 2019 рік розроблена з урахуванням чинних норм податкового та бюджетного законодавства з такими особливостями:

податок на доходи фізичних осіб - зарахування податку від доходів за надання фізичними особами в оренду (суборенду, емфітевзис) земельних ділянок, земельних часток (паїв) податковим агентом до відповідного бюджету за місцезнаходженням таких об'єктів оренди (суборенди, емфітевзису);

рентна плата за користування надрами для видобування вуглеводнів (газового конденсату) - зниження ставок з 45 до 29% (до 5 тис. м глибини залягання покладів) та з 21 до 14% (понад 5 тис. м глибини залягання покладів);

рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, води, надр, непов'язаних з видобутком, користування радіочастотним ресурсом, а також екологічний та акцизний податки - врахування індексації ставок, визначених в абсолютних величинах (очікувані додаткові надходження - 6,9 млрд грн, у т. ч. державний бюджет - 6,6 млрд грн);

рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (окрім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) - з 01.01.2019 року 5% зараховується до місцевих бюджетів за місцем видобутку відповідних корисних копалин;

75% надходжень від акцизного податку з пального і транспортних засобів, ввізного мита на нафтопродукти та транспортні засоби, 100% надходжень від плати за проїзд автомобільними дорогами - зараховується до спеціального фонду державного бюджету на розвиток дорожнього господарства (очікувана сума - 50,4 млрд грн);

акцизний податок з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального - зарахування 13,44% надходжень до місцевих бюджетів (очікувана сума - 7,4 млрд грн).

Ключові зміни торкаються розподілу надходжень та особливостей адміністрування акцизного податку та окремих складових рентної плати. При цьому особливості адміністрування інших податків (у т. ч. податку на прибуток підприємств, навколо якого точаться дискусії щодо його заміни на податок на виведений капітал) залишаються незмінними.

У контексті цього разом із поданням Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік», враховуючи особливості формування дохідної частини, зареєстровано законопроекти, що вносять зміни до:

податкового законодавства - перегляд ставок акцизного податку, екологічного податку та рентної плати з урахуванням індексу споживчих цін та індексу цін виробників промислової продукції;

бюджетного законодавства - формування місцевих бюджетів.

Слід відмітити, що продовжується практика внесення змін до податкового законодавства після липня поточного року. Це порушує один з базових принципів Податкового кодексу в частині забезпечення стабільності податкового законодавства. У статті 4 кодексу зазначено, що зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, у якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року.

Ключовими макроекономічними показниками, які вплинули на визначення прогнозованих сум податків (основної складової державних доходів), стали:

- фонд оплати праці найманих працівників;
- грошове забезпечення військовослужбовців;
- прибуток прибуткових підприємств;
- кінцеві споживчі витрати домогосподарств;
- експорт та імпорт товарів і послуг;
- обмінний курс гривні до долара США;
- обсяги виробництва підакцизних товарів;
- видобуток корисних копалин та ін. показники.

Більш детально проаналізовано показники дохідної частини бюджету 2019 року порівняно з плановими показниками 2018 року.

Рис. 2.1. Частка доходів у номінальному ВВП у 2018–2019 рр.

Рис. 2.1 показує, що в 2019 році планувалося зниження частки доходів державного бюджету у ВВП країни на 1%. При цьому основне зменшення частки зафіксоване по загальному фонду державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів).

Зауважимо, що планування зростання доходів на рівні 9,9% (рис. 2.1), тоді як у 2018 році порівняно з 2017 роком показник становив 19% (з 771 до 918 млрд грн).

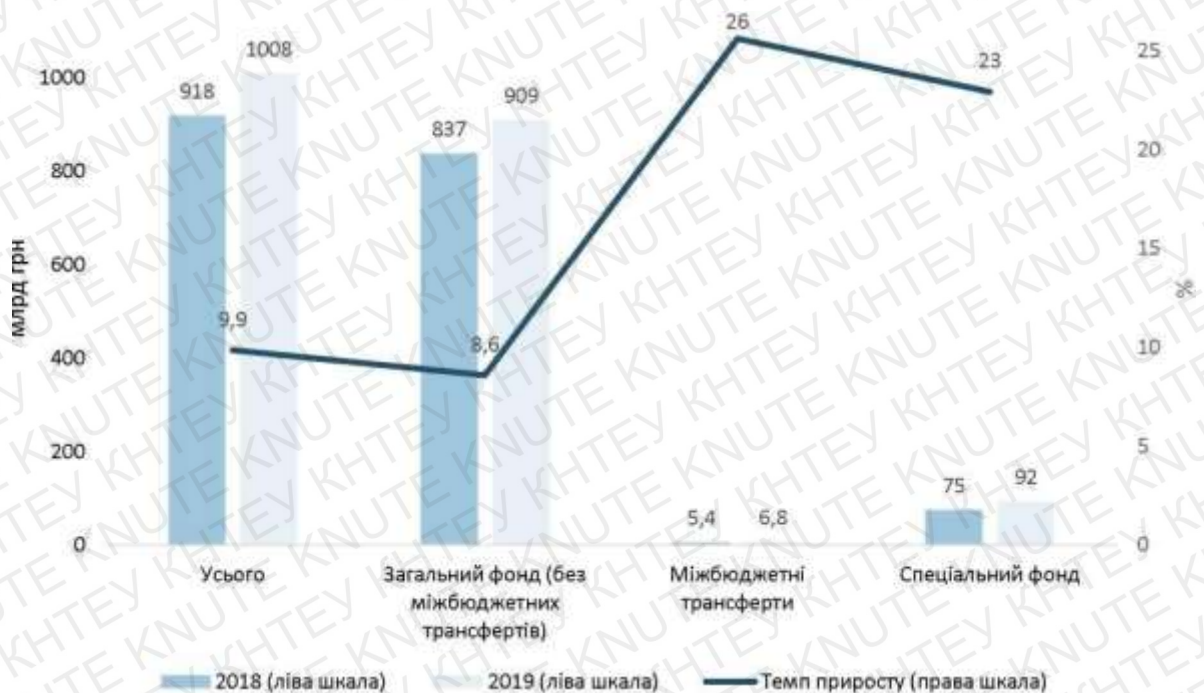

Рис. 2. 2. Розмір та темп приросту доходів Державного бюджету України в 2019 році порівняно з 2018 роком

Рис. 2.2 показує, що доходи загального фонду Державного бюджету заплановано зі зростанням на 8,6%. Доходи спеціального фонду заплановано на 23% більше, ніж у 2018 році. При цьому в 2018 році порівняно з 2017 роком темп приросту по загальному фонду становив 8,7%.

Що стосується структури доходів Державного бюджету, то в 2019 році вона не ідентична 2018 року (рис. 2.3), окрім податкових надходжень (рис. 2.4).

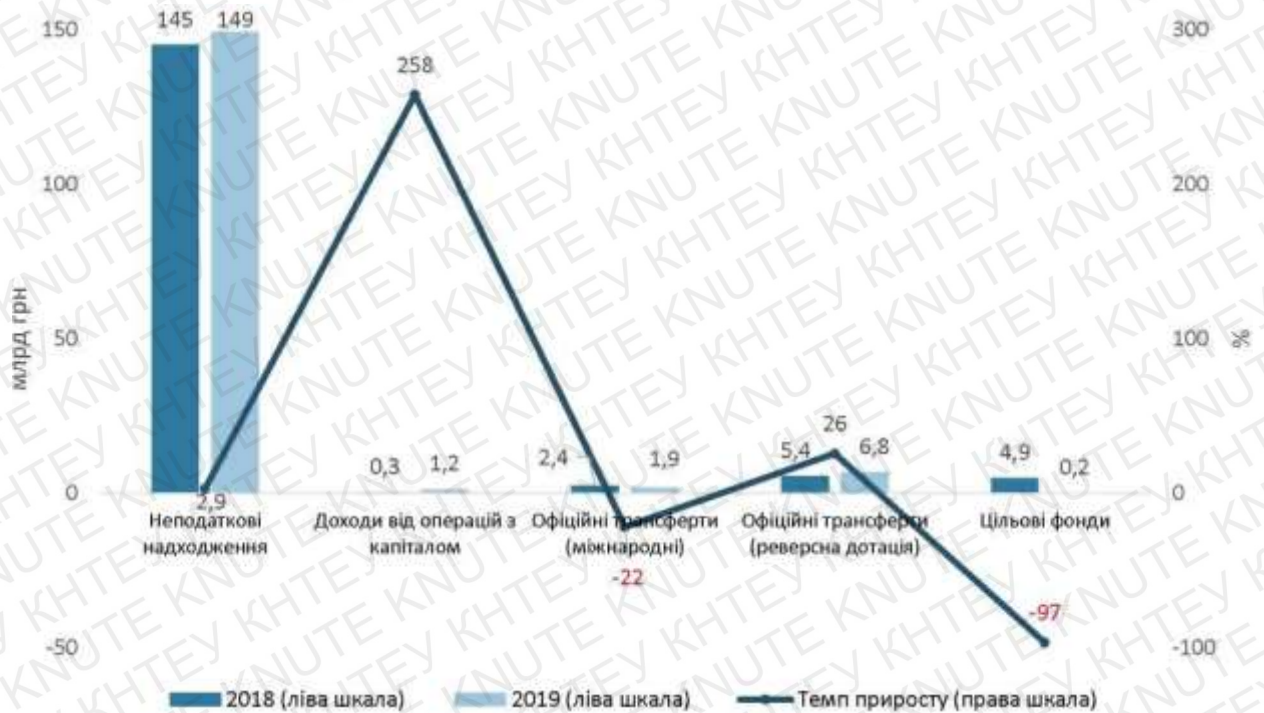

Рис. 2.3. Розмір та темпи приросту структурних складових доходів Державного бюджету України в 2019 році порівняно з 2018 роком

З рис. 2.3 видно, що розмір неподаткових надходжень має найменший позитивний темп приросту – 2,9%, або 4 млрд грн. 26%, або 1,4 млрд грн, – збільшення розміру реверсної дотації.

Найбільше зростання доходів 2019 року – 258% – заплановано від операцій з капіталом. Такий темп приросту спричинений планованим збільшенням надходжень від реалізації матеріальних цінностей державного резерву (з 0,29 до 1,19 млрд грн).

Розмір офіційних трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ менший на 22%, або 0,5 млрд грн.

Також заплановано зменшення на 97% доходів від цільових фондів за рахунок відсутності у Державному бюджеті України у 2019 році надходжень до цільового фонду для забезпечення оборони і безпеки держави у вигляді конфіскованих коштів за вчинені корупційні правопорушення (у 2018 році – 4,7 млрд грн).

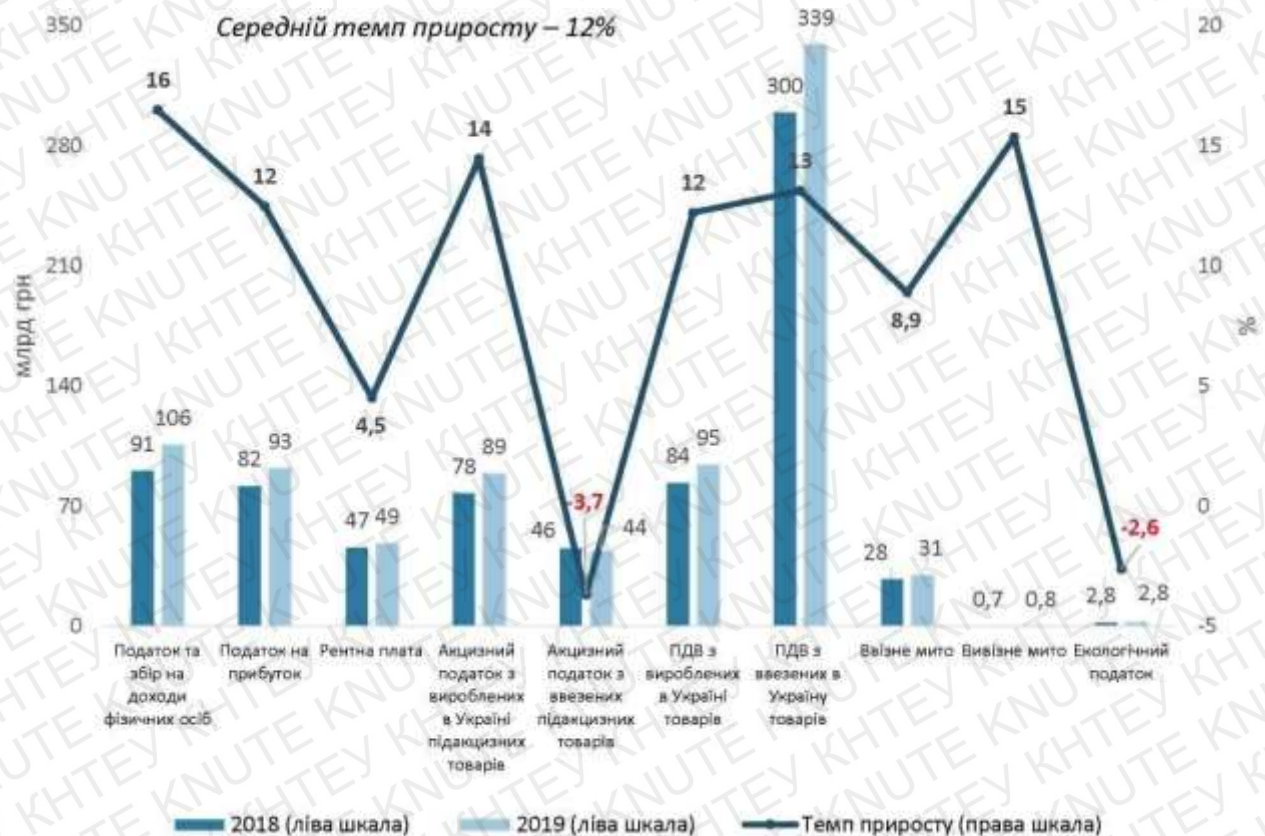

Рис. 2.4. Розмір та темпи приросту податкових надходжень Державного бюджету України в 2019 році порівняно з 2018 роком

Представлений на рис. 2.4 аналіз податкових надходжень Державного бюджету України в 2019 році порівняно з 2018 роком показав, що в 2019 році планувалось зменшення надходжень від двох загальнодержавних податків:

акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів - на 3,7% (з 46 до 44 млрд грн);

екологічного податку - на 2,6% (з 2,84 до 2,77 млрд грн).

Основні бюджетотворюючі податки (ПДВ, ПДФО, акцизний податок (окрім податку з вироблених в Україні підакцизних товарів) та податок на прибуток підприємств) сплановано з темпами приросту в межах 12-16%. При цьому середній темп зростання бюджетотворюючих податків становить майже 14%, а податкових надходжень загалом -12%.

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

3.1. Основні орієнтири формування дохідної частини Державного бюджету України

В умовах бюджетної децентралізації важливим є розуміння того, що неможливе забезпечення сталого розвитку держави без кардинального реформування державних фінансів в цілому і бюджету як їх центральної ланки зокрема. Бюджет розглядається як фінансовий план формування і перерозподілу державних ресурсів із застосуванням цілісної системи платежів, обліку та звітності, так і важливим інструментом макроекономічного регулювання й економічного зростання. Це дозволяє за допомогою державного бюджету забезпечувати функціонування країни, сприяти її соціально-культурному та економічному розвитку. Саме через бюджет державою здійснюється акумуляція коштів для подальшого перерозподілу і фінансування пріоритетних напрямків їх спрямування, активізуються заходи стосовно зростання обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також ефективного і цільового використання бюджетних коштів. Саме це і обумовлює необхідність вироблення комплексу організаційних та методологічних заходів на державному та місцевому рівнях для забезпечення своєчасного і повного надходження всіх джерел доходів, належного здійснення видатків, постійного моніторингу виконання дохідної та видаткової частин державного бюджету, мінімізації ризиків впливу негативних чинників.

Тому, виходячи із сучасних реалій розвитку демократичного суспільства, актуальним постає потреба у побудові досконалої системи формування доходів Державного бюджету України. Пошук найбільш прийнятних напрямків зростання їхніх надходжень, а також їх оптимізації та виявлення можливих резервів зростання потрібно здійснювати відповідно до особливостей реалізації

політики держави у сфері доходів та поетапного впровадження економічних реформ у державі. Вирішення даної проблеми треба розглядати із врахуванням об'єктивних економічних законів розвитку суспільства і процесів суспільного відтворення. В першу чергу, це стосується поточних завдань і зобов'язань держави щодо виконання дохідної частини бюджету відповідно до затверджених бюджетних показників у відповідному бюджетному періоді. При цьому процес виконання запланованих показників бюджету відбувається шляхом мобілізації до бюджету відповідних надходжень. Крім того, реалізація довгострокової програми із дотриманням поставлених стратегічних цілей щодо формування доходів держави, забезпечення стабільного надходження їхніх джерел, визначення оптимальних шляхів зростання, тенденцій приросту дохідної бази з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу [20].

Виходячи з дослідження процесу формування доходів Державного бюджету України та бюджетів розвинутих країн, доцільно наголосити на тому, що вони формуються, в основному, за рахунок податкових надходжень. Так, частка податкових надходжень у загальному обсязі ВВП коливається в межах від 30% у США до 61% у Швеції, що засвідчує визначальну роль податків у перерозподільних процесах держави. Серед усієї сукупності податків значною мірою переважають прямі податки (близько 80–95% всіх податкових надходжень), серед яких: прибутковий податок з фізичних і юридичних осіб, податок на прибуток корпорацій, внески на соціальне страхування та ін.

Невелику частку складають непрямі податки, зокрема ПДВ та акцизи. Окрім зазначених, у складі доходів зведених бюджетів мають місце й інші, незначні за питомою вагою) податки (наприклад, мито) державного, регіонального чи місцевого значення. Що стосується України, то, в основному, при недостатній та нестабільній базі для прямого оподаткування (внаслідок низького рівня розвитку виробництва, невисоких доходів населення), переважають непрямі податки [45].

Зазначимо, що чинна практика складання та затвердження Державного бюджету України та місцевих бюджетів засвідчує про відсутність єдиного

методологічного підходу до формування дохідної частини бюджетів, недосконалість державної концепції щодо формування доходів бюджетів загалом, недотримання стратегічних цілей суспільного розвитку, недостатній рівень виконання окремих видів надходжень тощо.

Тому, вирішення проблем стосовно формування дохідної державного бюджету має місце тільки за умови покращення макроекономічної ситуації в державі, так як короткострокові заходи носять лише тимчасовий характер. На даному етапі, як бачимо, незважаючи на прийняття низки законодавчих змін та впровадження економічних реформ у державі, все ж, якщо масштабно оцінювати реалії такої практики, доцільно зазначити, що поки що ні реформування системи оподаткування, ні отримання значних позикових коштів та інші заходи не сприяють скороченню бюджетного дефіциту, виведенню з “тіні” підприємницьких доходів, а також загалом не дають бажаного результату. А головне – не вирішують основної проблеми – зростання обсягів виробництва і надання якісних суспільних послуг.

Реальне збільшення дохідних джерел можливе лише в умовах успішного функціонування в державі виробничих потужностей, що забезпечуватиме стабільну фінансово-економічну основу для формування доходів державного бюджету. Для цього необхідним є чітке визначення стратегії розвитку реального сектору економіки, від чого і залежить в подальшому розв’язання і інших завдань відповідно до поставлених стратегічних цілей.

Актуальною залишається пропозиція науковців щодо запровадження у практичну діяльність стратегії конкурентоспроможності, що регулюватиме створення та функціонування конкурентного середовища за однакових умов для всіх виробників з метою реального покращення фінансово-економічної ситуації в державі, що в результаті призведе до збільшення бази оподаткування. Тому всі практичні заходи повинні бути спрямовані на раціоналізацію товарів і послуг, об’єктивний ринковий розподіл коштів держави, відмову від прямої підтримки підприємств та надання субсидій збитковим підприємствам, що загалом сприятиме нарощенню дохідної бази бюджету та скороченню

бюджетних видатків. Окрім того, велику увагу необхідно приділяти підвищенню якості управління державною власністю, потенційно забезпечити значні надходження до казни держави. Відмітимо, ефективна економічна політика держави, зокрема стосовно створення нових робочих місць, забезпечить істотне скорочення обсягів соціальних виплат. Відповідно внаслідок здійснення результативної податкової політики заощаджуючи кошти за рахунок скорочення субсидій, податкових пільг й інших резервів економії бюджетних коштів, держава зможе надати допомогу, тим, хто втратив роботу.

Як свідчить практика планування та забезпечення виконання усіх видів доходів державного бюджету, у бюджетному процесі має місце значна кількість проблем в контексті здійснення податкової політики, зокрема це стосується як функціонування системи оподаткування загалом, так і адміністрування окремих податків і зборів фізичних та юридичних осіб. Це безпосередньо впливає на обсяг їх надходжень до бюджету та обумовлює необхідність посилення їх ролі у формуванні дохідної частини та збільшенні питомої ваги у загальному обсязі доходів.

Виникнення суттєвих коливань та відхилень у структурі дохідної частини державного бюджету в контексті реалізації бюджетної політики держави в сучасних умовах обумовлено низькою якістю планування, що спостерігалось останніми роками при організації державних фінансів. Тому в умовах бюджетної децентралізації актуалізується питання щодо посилення ролі планування у формуванні бюджету, необхідності здійснення стратегічного планування. При проведенні оцінки відповідності показникам соціально-економічного розвитку, постійного моніторингу визначення планових показників бюджетних доходів повинно розглядатися як самостійний цілісний процес для належного їх виконання у плановому періоді [5].

Тому вагомим чинником формування реальних показників доходів у процесі планування та відповідно забезпечення виконання державного бюджету загалом виступає відповідність і узгодження прогнозних надходжень показникам соціально-економічного розвитку держави. Оскільки часто

розраховані показники доходів у процесі планування та затвердження не відповідають макроекономічним тенденціям.

Нереалістичність прогнозних макроекономічних показників, їх нестабільність та неодноразова зміна при складанні та затвердженні державного бюджету не забезпечує розрахунок конкретних обсягів дохідних джерел, що не сприяє їх ефективному виконанню [21]. Адже саме рівень виконання планових показників доходів бюджету і ступінь легалізації “тіньових” доходів вказує на дієвість чинної системи оподаткування, оскільки податкові надходження є основним джерелом доходів бюджету, на скільки врегульованими є економічні інтереси платників відносно рівня податкового навантаження, а також на ефективність здійснення фінансової політики держави загалом.

Тому в умовах сталого розвитку держави та впровадження процесів бюджетної децентралізації саме ефективна податкова система повинна забезпечувати стабільну мобілізацію та поступальне зростання доходів бюджету. Так як, зазвичай, функціонування вітчизняної податкової системи спрямовано на адміністративно-наглядове стягнення податкових платежів.

Вирішення проблем збільшення дохідної частини бюджету, оптимізації її структури, зокрема стосовно податкових надходжень пов'язано із специфікою здійснення державної політики регулювання податкового навантаження, оптимального рівня розподілу і перерозподілу новоствореної вартості між усіма суб'єктами суспільних відносин. Політика держави стосовно регулювання податкового навантаження повинна бути гнучкою та поміркованою, особливо в період бюджетного реформування і становлення демократичних засад розвитку суспільства, що сприятиме поступовому зростанню доходів державного бюджету, оптимізації їх структури в результаті попередження розширення “тіньового” сектору економіки [30].

Для забезпечення постійної потреби у бюджетних коштах альтернативним шляхом їх збільшення стало розширення переліку податкових, неподаткових та інших надходжень із застосуванням високих податкових

ставок при відсутності єдиного підходу щодо їхнього справляння та ведення пільгового оподаткування.

З метою окреслення стратегічних орієнтирів формування доходів державного бюджету, забезпечення їх реальності і передбачуваності доцільним є вироблення концепції управління державними доходами в контексті реалізації економічних реформ. Відсутність єдиного системного комплексного підходу у підготовці й реалізації основних завдань політики держави у сфері бюджету є основною причиною наявності нереалістичних планових показників дохідних джерел і неефективного податкового законодавства.

Реформування державних фінансів повинно бути спрямовано на забезпечення сталих тенденцій зростання доходів державного бюджету за рахунок: – прийняття ефективного і дієвого чинного бюджетно-податкового законодавства, забезпечення його стабільності і однозначності трактування; – здійснення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів відповідно до сучасних реалій розвитку держави; – розширення податкової бази за рахунок регулювання доходів фізичних та юридичних осіб, їх легалізації [30].

Таким чином, усі чинники, що впливають на формування доходів державного бюджету можна систематизувати у дві основні групи: економічні і організаційні. Економічні чинники впливу охоплюють склад та структуру доходів бюджету, зміну ставок податків, зміну об'єктів оподаткування.

Організаційні чинники включають стабільність податкової системи, податкову культуру, організацію взаєморозрахунків в економіці, платіжну дисципліну, відповідальність за несвоєчасність сплати податкових, неподаткових та інших платежів.

Стійкість і стабільність дохідної бази визначає виважена та стабільна структура і склад доходів, тобто науково обґрунтований перелік податкових, неподаткових та інших платежів до бюджету. Важливим є саме формування оптимальної системи податків як основного джерела, яка б включала таку кількість об'єктів оподаткування, що здійснювала б рівномірний розподіл податкового навантаження між фізичними і юридичними особами [21].

Для належного виконання дохідної частини державного бюджету найбільш прийнятним було б використання непрямих методів зовнішнього і внутрішнього фінансового контролю, що сприятиме більш ефективній боротьбі контролюючих органів з тінізацією доходів. Застосування такого підходу сприятиме захисту інтересів тих суб'єктів, які працюють легально, не ухиляючись від оподаткування, а також уникненню недобросовісної конкуренції зі сторони тіньових структур.

Таким чином, поетапне прийняття законодавчих змін, починаючи від прийняття бюджетного та податкового кодексів, хоча і внесло свої позитиви у розвиток державних фінансів, однак не розв'язало всіх проблем, що стосуються першочергово формування бюджету. Основним на даному етапі впровадження бюджетної децентралізації є реальне втілення поставлених стратегічних цілей і завдань стосовно формування дохідної бази бюджетів різних рівнів бюджетної системи, що є запорукою побудови демократичного суспільства і забезпечення фінансової самодостатності держави та регіонів для досягнення необхідного рівня добробуту населення. Лише тоді бюджет стане повноцінною фінансовою конституцією держави, а бюджетний процес буде ефективним і прозорим.

Виходячи із вищезазначеного, для забезпечення зростання доходів державного бюджету необхідно:

- усі зусилля спрямовувати на зростання обсягів ВВП, збільшення дохідності фізичних та юридичних осіб, забезпечення зайнятості населення;
- протидіяти розвитку тіньової економіки;
- створення однакових правових вимог в оподаткуванні вітчизняних й іноземних підприємців, що є платниками податків;
- зменшення податкового тиску на фізичні та юридичні особи за рахунок зменшення окремих видів платежів, що не відіграють значної фіскальної ролі у формуванні доходів бюджету, а також зменшення об'єктів оподаткування та розміру податкових та інших платежів;

- забезпечувати єдині підходи до встановлення нормативів податкових пільг для окремих громадян, відмова від вибіркового надання податкових пільг окремим платникам;
- створення в державі належних економічних і правових умов функціонування усіх суб'єктів господарювання, щоб стимулювало їх до сплати відповідних платежів до бюджету;
- впроваджувати дієві методи державного фінансового контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними та юридичними особами, вжиття заходів по недопущенню порушення чинного законодавства;
- пошук альтернативних джерел надходжень до державного бюджету;
- посилення інвестиційної складової бюджетів.

Обов'язковим повинно стати подальше застосування планування і прогнозування бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу як важливих складових системи регулювання соціально-економічного розвитку держави.

Таким чином, визначальний вплив на формування дохідної частини державного бюджету насамперед здійснює рівень економічного розвитку країни, для підвищення якого необхідним є постійне проведення реформаційних заходів, які б відповідали вимогам сучасності.

3.2. Пріоритетні завдання бюджетної політики у процесі формування дохідної частини бюджету

Для того, щоб подолати проблеми, які перешкоджають надходженню податкових доходів до державного бюджету у достатній кількості, можемо запропонувати такі шляхи: одним з найвагоміших податків є акцизний, тому необхідно підвищувати ставки акцизу, адже в будь-якому разі купуватимуться алкоголь, цигарки та пальне, що призведе до збільшення надходжень до бюджету; необхідно збільшувати оподаткування великих платників податків, адже саме у їх руках зосереджена найбільша кількість фінансових ресурсів та

їхнє число зростає. Це дозволить отримувати більше доходів у бюджет від підприємств, які мають на це можливості і злегка звільнити від податкового тягара малих компаній, що сприятиме зменшенню фактів приховування доходів та оборотів діяльності; зменшити кількість наданих податкових пільг, створити та законодавчо затвердити перелік напрямів, на які вони надаються; підвищити ставки ввізного мита на купівлю електрокарів, з метою стимулювання роботи національних виробників.

Для того щоб збільшити суми неподаткових надходжень до державного бюджету від неподаткових доходів ми пропонуємо: сприяти зміцненню фінансового становища підприємств, статутний капітал яких по більшій мірі складається із державних коштів. Недарма кажуть, що для того, щоб отримати позитивний результат від чогось необхідно в нього інвестувати. Тому при фінансовій допомозі державним або частково державним підприємствам у цьому періоді можна буде збільшити фінансовий результат їхньої діяльності надалі; збільшення кількості платних послуг у бюджетних установах. Усі ми знаємо, що державних коштів не вистачає для фінансування цих закладів, тому потрібно шукати додаткові надходження зі сторони населення країни.

Наголошуючи на тому, що врегулювання податкових надходжень – це досить глобальна та клопітка справа, можна звернути увагу на менш значимі фактори впливу на формування доходів, а саме: цільові фонди та доходи від операцій з капіталом. Це допоможе врегулювати надходження до бюджету держави, а також покращить соціально-економічний її стан. Як відомо, на стан доходів Державного бюджету сучасності певним чином впливає зміна обсягів ВВП, військові дії на Сході України та втрата територій від анексії. Таким чином, необхідно знайти ефективні шляхи вдосконалення щодо формування доходів бюджету.

Дослідивши стан Державного бюджету України можна сказати, що лише за умови активізації реального сектора економіки та створення в країні новоствореної вартості буде забезпечено зростання податкових надходжень до державного бюджету.

Фінансово-податкові реформи та напрями формування економічних відносин мають бути направлені на забезпечення стабільності та сталої тенденції зростання доходів бюджету шляхом: прийняття ефективного й забезпечення стабільності чинного законодавства, його простоти й однозначності в трактуванні, а також розробки відповідного дієвого механізму планування та регулювання податкового навантаження; проведення інвентаризації діючих пільг, пільгових режимів на предмет відповідності їх вимогам часу та ефективності; прийняття спеціального закону про пільги, визначення змісту, статусу, об'єкта й суб'єктів, необхідності їх і напрямів фінансування; запровадження державного обліку та контролю за використанням коштів непрямого бюджетного фінансування; пошуку резервів мобілізації доходів бюджету за рахунок впровадження оподаткування нерухомості; розширення податкової бази за рахунок легалізації та регулювання доходів юридичних і фізичних осіб; уніфікації акцизного збору, платежів за спеціальне використання природних ресурсів як податку та зменшення рівня непрямого оподаткування в частині справляння ПДВ.

Необхідно змінити ідеологію та сутність непрямого оподаткування в інтересах кожного громадянина й держави в цілому. При підготовці Податкового кодексу було б доцільно запропонувати мораторій на введення змін і доповнень до податкового законодавства, у тому числі на розширення переліку пільг, списання та реструктуризацію податкової заборгованості. З метою забезпечення сталої тенденції зростання доходів бюджету необхідно запровадити механізм стимулювання інтересів територій щодо розширення податкової бази та забезпечення легалізації "тіньових" доходів шляхом, по-перше, забезпечення стабільності бази доходів бюджету територій при визначенні трансфертів впродовж 3-5 років; по-друге, запровадження диференційованого (стимулюючого) підходу врахування приросту (зменшення) відповідної бази доходів при визначенні на наступні 3-5 років трансфертів для відповідних територій. Одним із головних напрямів пошуку резервів забезпечення стабільного надходження платежів і приросту доходів бюджету

залишається реалізація і приросту доходів бюджету залишається реалізація важливого принципу побудови бюджетних відносин розмежування та закріплення податків, зборів і обов'язкових платежів за окремими ланками (рівнями) бюджетної системи. Необхідність удосконалення податкової системи України очевидна.

На даний час ця система потребує перенесення центру ваги з фіскальної функції до функції регулюючої. З погляду дискусії в Україні навколо фіскальної політики в цілому та податкової реформи зокрема, істотними є три зауваження. По-перше, недоречно розглядати зміни в податковій системі, не визначивши пріоритетів у видатках уряду (частка у ВВП, структура видатків, співвідношення між видатками центрального уряду та місцевих органів влади). По-друге, якими б не були варіанти ставок оподаткування, кількості податків тощо, повинен братися до уваги стан платіжного балансу. По-третє, впорядкування урядових видатків та податкова реформа не стануть реальними без вияву потужної політичної волі, передусім із боку виконавчої влади, і необхідного організаційно-правового забезпечення. Можна запропонувати такі заходи для удосконалення податкової системи України: основним податковим платежам необхідно надати більшої еластичності в плані диференціації ставок податків, скорочення пільгового оподаткування, гармонізації податків на споживання з податками на особисті доходи і прибутки підприємств. Мається на увазі, що податки повинні доповнювати один одного з метою досягнення рівномірного податкового навантаження, оптимального перерозподілу коштів між окремими соціальними групами і територіями; кардинальних змін заслуговує чинний в Україні порядок справляння податків на споживання; тут йдеться передусім про податок на додану вартість, із якого майже 50% платників мають пільги, що деформує вартісні пропорції в доходах громадян і може мати негативні соціальні наслідки.

Необхідно якомога більше скоротити число пільгових категорій з одночасним зниженням ставки податку на додану вартість; податок на прибуток підприємств недостатньою мірою виконує регулятивні функції, для їх

підвищення необхідно диференціювати ставки залежно від розміру отриманого підприємством прибутку, маючи на увазі, що ступінь диференціації не повинен бути надто великим; з огляду на світовий досвід потребує вдосконалення амортизаційна політика в Україні: передбачене законодавством оподаткування капітального доходу від індексації вартості основних фондів, недостатньо диференційована шкала норм прискореної амортизації для основних фондів третьої групи, застосування понижувального коефіцієнту амортизаційних відрахувань, спроби узаконити перерахування до бюджету частини амортизації – все це значно гальмує реальні інвестиції; потребує також удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб: моніторинги, проведені зарубіжними й українськими вченими свідчать, що 70% платників податків відмовляються збільшувати свої доходи, якщо гранична ставка оподаткування особистих доходів перевищує 30%, а тому якраз такою вона повинна бути в Україні; досвід розвинених країн переконує, що пільги найчастіше надаються на умовах податкового кредиту.

Виходячи з цього можна запропонувати впорядкування податкових пільг в Україні: пільги не повинні бути особистими (надаватися окремим платникам), вони повинні мати цільовий характер. Суми, отримані підприємствами від відрахувань із податкової бази, а також зменшення податкового зобов'язання мають розглядатися як субсидії і використовуватися на законодавчо встановлені цілі. Одним із напрямів ефективного формування доходної частини бюджету є детальний аналіз виконання кожної статті протягом попередніх років та врахуванням певних об'єктивних причин відхилення від передбачених показників. Розглянемо напрями ефективного наповнення доходної частини Державного бюджету: Прискорити прийняття Податкового кодексу, стратегічними напрямками якого доцільно зробити спрощення податкової системи, посилення мотивації вітчизняних виробників, формування для підприємств діючих економічних стимулів сприятливих до сплати податків, рішуча відмова від тих податків, сплату яких важко контролювати, перехід до обкладання податками окремих об'єктів власності, нерухомості, придбання

предметів розкіші, змінний дохід на експортно-імпорتنі операції, включаючи вивіз капіталу, рентні платежі. Законодавчо ввести правила, відповідно з якими обмежити величину змін у проект бюджету, які можуть вносити депутати при його проходженні в Верховній Раді України, рамками корекції статей і об'ємів постатейних видатків без збільшення їх загальних об'ємів, без зміни рівня бюджетного дефіциту, ставок податків, відрахувань та зборів до бюджету. Встановити комітетам Верховної Ради України ліміти засобів на законодавчі ініціативи.

Необхідним є прискорення здійснення адміністративної реформи з ціллю скорочення бюджетних витрат на утримання виконавчої влади за рахунок оптимізації структури та функцій державного апарату. У тому числі, по одному з основних напрямів адміністративної реформи, а саме поступово переоцінити діяльність галузевих міністерств і відомств на представлення різного роду послуг та рекомендацій підприємствам галузі на госпрахункових основах та зниження за рахунок цього бюджетних затрат на їх утримання. Чітко визначити та закріпити за окремими міністерствами та відомствами функції відносно виконання відповідних статей доходної частини бюджету та державних позабюджетних фондів та покласти на них відповідальність за їх наповнення в затверджених розмірах. Міністерствам та відомствам при координації з боку Міністерства економіки та Національного агентства по управлінню державними корпоративними правами підготувати та реалізувати програми підвищення доходів на кожному державному підприємстві, а також на тих, які мають акції держави. Об'єктивною передумовою забезпечення оптимальної збалансованості бюджету будь – якої країни є його реальне наповнення, в основі якого – економічне зростання.

Реалізація податкової політики передбачає: розроблення та внесення змін до Податкового кодексу України з метою: зміни ставок оподаткування, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції щодо деяких податків і зборів; адаптації податкового законодавства України до законодавства Європейського

Союзу; підвищення ефективності адміністрування податків; - зменшення обсягу податкової звітності; інтенсифікацію процесу стягнення податкового боргу; своєчасне бюджетне відшкодування податку на додану вартість; проведення моніторингу застосування норм Податкового кодексу України та усунення виявлених недоліків; удосконалення нормативно-методичної бази з бухгалтерського обліку з метою забезпечення реалізації положень Податкового кодексу України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів; запровадження інструментарію оцінки ефективності отримання податкових пільг, забезпечення цільового їх використання та відповідальності отримувачів за порушення умов надання таких пільг; вжиття комплексу заходів з протидії заниженню митної вартості товарів; здійснення методологічно-організаційних заходів щодо належного.

До заходів удосконалення надходжень до Державного бюджету України слід віднести: здійснення моніторингу із застосуванням аудиту, аналізу та постійного контролю за стягненням податків, зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів бюджету; своєчасна розробка, експертиза, всебічне обговорення й затвердження Верховною Радою проекту «Закону про Державний бюджет» не пізніше грудня кожного поточного року на черговий рік; інвестування бюджетних коштів у розвиток галузей, які втілюють у виробництво наукові досягнення та визначають рівень економічної потужності держави; залучення іноземного капіталу до України; впровадження цивільно-правових методів державного контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними і юридичними особами; забезпечення стабільності, простоти й однозначності в трактуванні податкового законодавства; проведення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів з метою оцінки їх ефективності та доцільності; переорієнтація податкової політики із суто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання тощо. Враховуючи комплекс макроекономічних проблем та загроз, які супроводжують процес позичкового фінансування державних видатків, економічна стратегія держави має бути спрямована на пошук альтернативних джерел поповнення дохідної

частини бюджету. В якості такої альтернативи можуть виступити: - підвищення податку на прибуток для великих підприємств, тобто фінансових та промислово-фінансових груп, які мають значні річні обороти або ж, навпаки, застосування стимулюючої моделі податку на прибуток, де оподаткуванню за звичайною ставкою підлягатиме та частина прибутку, яку акціонери бажатимуть отримати в якості дивідендів. На іншу частину прибутку, яку підприємство планує інвестувати, будуть поширюватися спрощені податкові режими у формі знижених податкових ставок на прибуток, або загалом звільнення від оподаткування тієї частини податку на прибуток, яку підприємство реінвестує у модернізацію; - запровадження підвищеної ставки ПДВ на товари розкоші; - розширення групи підакцизних товарів: стягувати податок з операцій придбання товарів, які є товарами преміям - класу та / або шкідливі для здоров'я; - підвищення ставок екологічного податку; - оптимізація системи податкових пільг; - посилення боротьби з мінімізацією оподаткування та ухилянням від сплати податків; - збільшення кількості послуг, що надаються державними органами та пошук нових видів платних послуг; - запровадження стратегічного бюджетного планування; - тощо. Вивчення і дослідження світового досвіду формування центрального бюджету є важливою передумовою для його удосконалення в Україні. Це несе у собі широкі можливості для ефективного впровадження в нашій країні в умовах утвердження в країні ринкових відносин.

Відповідно до поставленої мети бюджетна політика держави у сфері доходів має бути спрямована на вирішення завдань, зміст та пріоритетність яких залежить від етапу розвитку країни та суспільно- економічної ситуації. До таких завдань на сучасному етапі можна віднести:

створення сприятливих фінансово-економічних умов для подолання негативних тенденцій розвитку національної економіки та переходу до сталого економічного розвитку;

формування достатнього централізованого фонду фінансових ресурсів держави для можливості повного виконання покладених на неї функцій та

завдань, достатнього для ефективного функціонування державного апарату фінансового забезпечення працівників установ, організацій, забезпечення стабільного фінансового стану держави;

досягнення достатніх для нормальної життєдіяльності громадян соціальних стандартів, забезпечення рівня добробуту населення та формування достатнього рівня доходів домогосподарств для виконання ними характерних функцій та завдань, дотримання екологічних стандартів;

сприяння структурній трансформації економіки України з метою поглиблення рівня переробки сировинної продукції, розширення імпортозаміщуючих та експортоорієнтованих виробництв, розвитку ринкової та транспортної інфраструктури, запровадженню високотехнологічних виробництв з дотриманням стандартів Європейського Союзу, що в цілому збільшуватиме конкурентоспроможність національної економіки.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань зроблені наступні висновки:

1. Доходи бюджету є основою реалізації функцій держави. Доходи бюджету поділяються на податкові, неподаткові, доходи від операцій з основним капіталом, офіційні трансферти. Кожен із цих складників є вагомим, однак найбільш бюджетоутворюючим компонентом є податкові надходження. Для вдосконалення процесу формування доходної бази державного бюджету необхідна досконала законодавча база, яка б могла своєчасно коригуватись відповідно до стану виконання бюджету, прозоре та ефективне державне регулювання розподілу та використання бюджетних ресурсів.

2. Оптимізацію структури доходної частини бюджету можна розглядати як мінімум з двох боків. По-перше, оптимізація передбачає максимізацію податкових надходжень до бюджету, оскільки за інших рівних умов держава зацікавлена у отриманні додаткових фінансових ресурсів для ефективнішого перерозподілу ВВП і забезпечення соціальних гарантій. По-друге, оптимізація передбачає мінімізацію соціальної несправедливості.

У країнах, де найбільша частка в структурі доходів бюджету припадає на непрямі податки, держава керується першим принципом. Такий сценарій виправданий за умов низької культури сплати податків населенням країни, високого рівня тінізації економіки, а тому спостерігається переважно в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою, в тому числі й в Україні. Оскільки ухилення від непрямих податків практично неможливе, то за допомогою податку на додану вартість та інших непрямих податків держава забезпечує стабільно високий рівень податкових надходжень.

З іншого боку, розвинуті країни здебільшого керуються принципом соціальної справедливості. Так, у дохідних частинах бюджетів розвинутих країн непрямі податки традиційно займають невелику частку, причому найбільш соціально несправедливий за своєю сутністю податок на додану вартість присутній лише у 40 країнах світу. Податки, що передбачають

прогресивну шкалу оподаткування, забезпечують поповнення бюджету за рахунок забезпечених верств населення на користь соціально незахищених, а тому серед доходів державних бюджетів розвинутих країн переважають надходження від податку на доходи фізичних осіб та від податку на прибутки юридичних осіб. Так, у більшості розвинутих країн надходження від особистого прибуткового податку становлять понад 30% доходів державного бюджету, тобто у 6 разів більшу частину, ніж в Україні.

3. Впродовж історичного розвитку доходи бюджету та його податкові надходження зокрема перетворювалися з пасивного на активний чинник регулювання соціально-економічних процесів шляхом започаткування регулярності стягнення. Здобуття Україною незалежності, розбудова ринкової економіки та становлення фінансової системи обумовили необхідність здійснення заходів ФЕР в процесі формування доходів бюджету, започатковане податкове регулювання. Накопичено значний історичний досвід обґрунтування вжиття регулюючих заходів, міри їх застосування, питання дотриманням послідовності та виваженості державних рішень в рамках політичних циклів економічної політики. В процесі аналізу формування доходів бюджету слід спиратися на закладені традиції та досвід функціонування системи державного ФЕР з врахуванням рівня сучасних соціальних, технологічних, інституційних реалій розвитку. Зазначене дозволить зміцнити основу суспільного консенсусу в процесі наповнення державних централізованих фондів бюджетних ресурсів на основі стабільно поступального фінансово-економічного розвитку держави.

4. Доходи Державного бюджету України на 2019 рік було сформовано на основі: прогнозних макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України на 2019 рік, затверджених постановою КМУ №546 від 11.07.2018 року; завдань бюджетної політики, які спрямовані на забезпечення збалансування державних фінансів, визначених в Основних напрямках бюджетної політики на 2019-2021 роки.

Дохідна частина Державного бюджету на 2019 рік розроблена з урахуванням чинних норм податкового та бюджетного законодавства з такими

особливостями: податок на доходи фізичних осіб - зарахування податку від доходів за надання фізичними особами в оренду (суборенду, емфітевзис) земельних ділянок, земельних часток (паїв) податковим агентом до відповідного бюджету за місцезнаходженням таких об'єктів оренди (суборенди, емфітевзису); рентна плата за користування надрами для видобування вуглеводнів (газового конденсату) - зниження ставок з 45 до 29% (до 5 тис. м глибини залягання покладів) та з 21 до 14% (понад 5 тис. м глибини залягання покладів); рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, води, надр, непов'язаних з видобутком, користування радіочастотним ресурсом, а також екологічний та акцизний податки - врахування індексації ставок, визначених в абсолютних величинах (очікувані додаткові надходження - 6,9 млрд грн, у т. ч. державний бюджет - 6,6 млрд грн); рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (окрім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) - з 01.01.2019 року 5% зараховується до місцевих бюджетів за місцем видобутку відповідних корисних копалин; 75% надходжень від акцизного податку з пального і транспортних засобів, ввізного мита на нафтопродукти та транспортні засоби, 100% надходжень від плати за проїзд автомобільними дорогами - зараховується до спеціального фонду державного бюджету на розвиток дорожнього господарства (очікувана сума - 50,4 млрд грн); акцизний податок з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального - зарахування 13,44% надходжень до місцевих бюджетів (очікувана сума - 7,4 млрд грн).

5. Для забезпечення зростання доходів державного бюджету необхідно: усі зусилля спрямовувати на зростання обсягів ВВП, збільшення доходності фізичних та юридичних осіб, забезпечення зайнятості населення; протидіяти розвитку тіньової економіки; створення однакових правових вимог в оподаткуванні вітчизняних й іноземних підприємців, що є платниками податків; зменшення податкового тиску на фізичні та юридичні особи за рахунок зменшення окремих видів платежів, що не відіграють значної

фіскальної ролі у формуванні доходів бюджету, а також зменшення об'єктів оподаткування та розміру податкових та інших платежів; забезпечувати єдині підходи до встановлення нормативів податкових пільг для окремих громадян, відмова від вибіркового надання податкових пільг окремим платникам; створення в державі належних економічних і правових умов функціонування усіх суб'єктів господарювання, щоб стимулювало їх до сплати відповідних платежів до бюджету; впроваджувати дієві методи державного фінансового контролю за правильністю та своєчасністю сплати податків фізичними та юридичними особами, вжиття заходів по недопущенню порушення чинного законодавства; пошук альтернативних джерел надходжень до державного бюджету; посилення інвестиційної складової бюджетів.

Обов'язковим повинно стати подальше застосування планування і прогнозування бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу як важливих складових системи регулювання соціально-економічного розвитку держави. Визначальний вплив на формування дохідної частини державного бюджету насамперед здійснює рівень економічного розвитку країни, для підвищення якого необхідним є постійне проведення реформаційних заходів, які б відповідали вимогам сучасності.

6. Бюджетна політика держави у сфері доходів має бути спрямована на вирішення завдань, зміст та пріоритетність яких залежить від етапу розвитку країни та суспільно- економічної ситуації. До таких завдань на сучасному етапі можна віднести: створення сприятливих фінансово-економічних умов для подолання негативних тенденцій розвитку національної економіки та переходу до сталого економічного розвитку; формування достатнього централізованого фонду фінансових ресурсів держави для можливості повного виконання покладених на неї функцій та завдань, достатнього для ефективного функціонування державного апарату фінансового забезпечення працівників установ, організацій, забезпечення стабільного фінансового стану держави; досягнення достатніх для нормальної життєдіяльності громадян соціальних стандартів, забезпечення рівня добробуту населення та формування

достатнього рівня доходів домогосподарств для виконання ними характерних функцій та завдань, дотримання екологічних стандартів; сприяння структурній трансформації економіки України з метою поглиблення рівня переробки сировинної продукції, розширення імпортозаміщуючих та експортоорієнтованих виробництв, розвитку ринкової та транспортної інфраструктури, запровадженню високотехнологічних виробництв з дотриманням стандартів Європейського Союзу, що в цілому збільшуватиме конкурентоспроможність національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачо Р. Й., Иллар Е. Й., Бачо Є. Й. Стан формування доходної частини бюджету України в сучасних кризових умовах. Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. 2014. Вип. 42, Ч. 1. с. 140-145.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
4. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І.Лук'яненко, М.Сидорович ; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". Київ : НАУКМА, 2014. 229 с.
5. Буряк П. Ю. Актуальні проблеми формування загального фонду Державного бюджету України. Вісник Львівської державної фінансової академії «Екон. науки». Серія «Облік і фінанси». 2010. Вип. 7(25).
6. Гусаревич Н.В., Адаменко І.П. Особливості формування доходної частини державного бюджету у країнах ЄС з розвинутою економікою. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 12. С. 11–15.
7. Гриценко А. А. Архітектура економічної безпеки : монографія / Андрій Андрійович Гриценко ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". К., 2017. 224 с.
8. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін. ; за аг. Ред.. А.А. Мазаракі. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
9. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. А. М. Соколовської. К. : ДННУ "Академія фінансового управління", 2013. 494 с.
10. Доходи бюджету: оцінка стану та перспектив формування : монографія / С. В. Юшко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 190 с.

11. Єпіфанов А.О. Бюджет України : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", Книга перша : Бюджет – головна ланка фінансів держави. 2010. 201 с.
12. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. 528 с.
13. Запатріна І.В. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: монографія / за ред. М.І. Скрипниченко. НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. К., 2015 544 с.
14. Зубенко В. В. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015-2017 рік / В. В. Зубенко, І. В. Самчинська, А. Ю. Рудик та ін.; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи впровадження», USAID. К., 2017. 77 с.
15. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
16. Карлін М.І., Хмарук Ю.В. Проблеми формування доходної бази спеціального фонду державного бюджету України та шляхи їх розв'язання. Фінанси України. 2010. №3. С.13–21.
17. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика [монографія] / Т. А. Коляда. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 396 с.
18. Консолідація державних фінансів України : кол. моногр. / [Луніна І.О., Булана О.О., Степанова О.В. та ін.] ; за ред. д.е.н. І.О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". К., 2017. 344 с.
19. Конституція України: за станом на 20.04.2010 р. / Верховна Рада України від 28.06.1996 р. № 254 /96–ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
20. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
21. Кислиця О. Я. Проблеми планування бюджетних доходів. Актуальні проблеми економіки. 2011. №8. С. 270–75.

22. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. К. : ДНУ АФУ, 2009. 600 с.
23. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 168 с.
24. Ломачинська І. А. Бюджетно-податкове регулювання соціальних аспектів економічного розвитку. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 4. С. 188-191.
25. Лук'яненко І.Г. Прикладні аспекти прогнозування розвитку складних соціально-економічних систем: монографія / За ред. О. І. Черняка, П.В.Захарченка. Бердянськ: Видавець Ткачук О.В. 2015. С. 86–99.
26. Лук'яненко І.Г. Актуальні проблеми прогнозування розвитку соціально-економічних систем: Монографія / За ред. О.І. Черняка, П.В.Захарченка. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні 2019. С. 100–113.
27. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: КНТЕУ, 2018. 373 с.
28. Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами. Економічний вісник університету. 2015. Вип.26/1. С. 207–211.
29. Маркуц Ю.І., Гусаревич Н.В. Ефективність формування доходів бюджету в умовах економічних перетворень. Економіка та держава. 2018. № 8. С. 31–34.
30. Молдаван О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія. / Олексій Молдаван. Нац. ін.-т стратег. дослідж. К. : НІСД, 2011. 377 с.
31. Науково-методичні засади статистичного аналізу стійкості державних фінансів / М. В. Пугачова, Л. О. Яценко та ін. К. : ДНУ «Акад. фін. управління», 2013. 524 с.

32. Нікітішин А. О. Податкове регулювання як складова соціального розвитку суспільства Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 240-250.
33. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання України: аналітична доповідь / О. О. Молдован, Я. А. Жаліло, О. В. Шевченко. К. : НІСД, 2010. 72 с.
34. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
35. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
36. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
37. Офіційний сайт Євростату. URL: <http://err.eurostat.ec.europa.eu/>.
38. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua/>
39. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
40. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2015.№ 2 (100). С. 64–73.
41. Пасічний М. Д. Особливості реалізації вітчизняної бюджетної політики. Економіка та держава. 2016. № 5. С. 43– 48.
42. Пасічний М.Д. Податкова політика України в сучасних умовах. Вісник Одеського національного університету. Серія Економіка. 2016. Вип. 7 (49). С. 123-128.
43. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія/ М.Д.Пасічний. Київ: Київ.нац.торг-еконо.ун-т, 2019. 440 с.
44. Податкова система / за заг. ред. В. Л. Андрущенко. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 16 с.
45. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755–VI. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.11&nobreak=1>

46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018–2020 роки» від 31.05.2017 р. № 411. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-p>
47. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
48. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
49. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII.: Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
50. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України за станом на 14.11.2019 294-IX. Верховна Рада України від 14.11.2019 294-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX>
51. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
52. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
53. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
54. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: кол. моногр. / за ред. д.е.н. І.О. Луїної; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та про-гнозув. НАН України". Київ, 2014. 296 с.
55. Свищук А. С. Податкове регулювання у країнах з розвинутою економікою. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2014. Вип. 3. С. 261-271.

56. Собчук С.І. Бюджетна політика в країнах з розвинуеною та трансформаційною економікою. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2016. Вип. 7 (49). С. 142-146.
57. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. К.: НВЦ НБУВ, 2009. 687 с.
58. Стратегія управління державними фінансами на 2017-2021 роки: 8.02.2017 URL: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/kabmin-ukhvalyv-stratehiuu-upravlinnia-derzhavnumy-finansamy-na-roky?category=bjudzhet>
59. Теорія фінансів / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К. : Центр учбов. л-ри, 2010. 576 с.
60. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України. К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2015. 446 с.
61. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 728 с.
62. Фінанси / за ред. Л. В. Лисяк; Ун-т мит. справи та фінансів. Дніпро : Акцент, 2017. 298 с.
63. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія : у 3 т. / за ред. А. І. Мярковського ; ДННУ «Акад. фін. управління». Вид. 2-ге, переробл. й доповн. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. Т. 1. 728 с.
64. Чала Н.Д. Бюджетна система / Н. Д. Чала, Л. В. Лазоренко. К. : Знання, 2010. 223 с.
65. Чугунов І. Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності. Вісник КНТЕУ 2014. № 5. С. 64–77.
66. Чугунов І. Я., Макогон В.Д. Теоретико-методологічні засади перспективного прогнозування доходів місцевих бюджетів. Наукові праці НДФІ. 2007. Вип. 2 (39). С. 3–14.
67. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. К.: НДФІ, 2005. 259с.
68. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 5–18.

69. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
70. Чугунов І.Я., Зварич О.В. Доходи бюджету як складова системи бюджетного регулювання. 2007. Вип.1 (38). С. 3 – 13.
71. Юрій Е.О., Гриник В.Ю. Особливості формування доходної частини бюджету в сучасних умовах. Молодий вчений. 2016. № 12.1 (40). С. 1010–1013.
72. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of social-economic development of society. The Potential of Modern Science: monograph. Sciemcee Publishing, London, United Kingdom. 2019. Vol. 2. P. 29–44.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1 Класифікація доходів державного бюджету

Додаток Б

Таблиця Б.1

Трактування категорії доходів Державного бюджету різними науковцями

№	Автор(и)	Дефініція
1	Базилевич В.Д., Баластрик Л.О.	Державні доходи - це грошові відносини, які складаються між державою, юридичними і фізичними особами в процесі вилучення й акумуляції частини вартості ВВП у загальнодержавному фонді з метою їх подальшого використання, тобто для здійснення державою своїх функцій.
2	Біла О.Г., Чуй І.Р.	Доходи бюджету пов'язані із сукупністю економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових ресурсів держави. Це кошти, що мобілізуються державою для виконання своїх функцій та забезпечення своєї діяльності.
3	Владимиров К.М., Абсава Л.О., Владимирова ЛВ., Мінза Т.К.	Державні доходи - це грошові взаємовідносини, які складаються між державою й фізичними особами в процесі витягу й акумуляції частини вартості ВВП у загальнодержавний фонд (бюджет) з метою подальшого використання цих коштів, тобто для виконання державою своїх функцій.
4	Спіфанов А.О., Дьяконова І.І. Сало І.В.	Доходи бюджету - це грошові відносини з приводу розподілу вартості, тобто це частина внутрішньо-валового ВВП, що використовуються державою для здійснення свої функцій.
5	Загорський В.С. Вовчак О.Д. Благун І.Г., Чуй І.Р	Доходи Державного бюджету - здійснювані на підставі правових норм обов'язкові і добровільні надходження до бюджету, що використовуються державою для виконання своїх функцій. При чому розрізняють два види бюджетних надходжень: загальні та спеціальні.
6	Карлін Л.І.	Доходи Державного бюджету визначає як сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, що використовуються нею для виконання своїх основних завдань і функцій. У дохідній частині бюджету показано обсяги та джерела надходжень до бюджету.
7	Пасічник Ю.В.	Доходи Державного бюджету - це частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативно-правовими актами і необхідні для виконання її функцій.
8	Юрій С.І., Федосов В.М.	Дохід бюджету - це об'єктивне економічне явище, пов'язане з сукупністю економічних відносин з приводу розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави. За своєю сутністю доходи бюджету, з одного боку, є результатом розподільчих процесів, а з іншого об'єктом подальшого розподілу на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Отже, доходи бюджету - це частка централізованих ресурсів держави, що потрібні для виконання нею відповідних функцій.

Додаток В

Таблиця В.1

Основні чинники впливу на підсистеми доходів Державного бюджету України

Підсистема			
Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Трансферти
<ul style="list-style-type: none"> – дисциплінованість платників податків; – товарооборот в країні. 	<ul style="list-style-type: none"> – діяльність НБУ (перевищення доходів над видатками); – прибуткова діяльність держави; – дивіденди; – використання майна держави; – незаконна діяльність суб'єктів господарювання. 	<ul style="list-style-type: none"> – політика приватизації в державі; – наявність ресурсів та покупців. 	<ul style="list-style-type: none"> – наповнення місцевих бюджетів; – міжнародні домовленості.

Додаток Д

Таблиця Д.1

Вплив стратегічних напрямів розбудови ринкової економіки на формування дохідної частини Державного бюджету України

Стратегічні напрями розвитку економіки України	Що потрібно здійснити	Вплив на доходну частину Державного бюджету України
Орієнтована структурно-інноваційна модель економічного розвитку/підвищення конкурентоспроможності економіки держави	Сприяння застосувати інновації у виробництві: пільгове оподаткування підприємств, які створюють та застосовують інновації й дотації з державного бюджету для створення технопарків та розробку інноваційних технологій в Україні.	Зростання ВВП, а отже і зайнятості, і зростання доходів Державного бюджету України.
Підвищення добробуту населення та стабільність соціального захисту населення	Забезпечення стабільного рівня інфляційних процесів в Україні та зростання реальних заробітних плат і соціальних платежів.	Підвищення податкових надходжень від зростаючого попиту.
Стабілізація державних фінансів	Зниження зростання поточних видатків держави та забезпечення стабільності мобілізації доходів.	Стабілізація надходжень до бюджету.
Застосування середньострокового планування	Введення в дію розробок методик середньострокового планування.	Достовірність планування доходів та їх достатність для забезпечення всіх видатків.
Сприяння розвитку бізнесу/зростання інвестицій в реальний сектор економіки	Політична стабільність у державі, забезпечення стабільної податкової політики, сприятливої для інвестування у вітчизняну економіку.	Детінізація економіки, зростання ВВП, зайнятості та доходів бюджету.
Модернізація базових галузей економіки держави	Зростання інвестицій в економіку як від інвесторів, так й інвестицій держави.	Зростання ВВП, зайнятості та доходів бюджету.

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Доходи державного бюджету України в 2019 р. (млн. грн.)

2019	Доходи		
на 01.02.2019	54550,7	за січень	54550,7
на 01.03.2019	124770,7	за лютий	70220,0
на 01.04.2019	210623,7	за березень	85853,0
на 01.05.2019	322564,1	за квітень	111940,4
на 01.06.2019	426720,6	за травень	104156,4
на 01.07.2019	506849,3	за червень	80128,8
на 01.08.2019	584137,1	за липень	77287,8
на 01.09.2019	671795,9	за серпень	87658,8
на 01.10.2019	739751,0	за вересень	67955,1
на 01.11.2019	810914,9	за жовтень	71163,9
на 01.12.2019	899707,3	за листопад	88792,4
на 31.12.2019	998278,9	за грудень	98571,7
план на 2019 •	1026131,8	виконання	97,3%

Додаток 3

Таблиця 3.1

Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2019 р. (млн. грн.)

на 31.12.2019 (за 2019 р.)	Код бюджетної класифікації	Доходи	
Усього		998278,9	100.00%
Податкові надходження	10000000	799776,0	80.12%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	11000000	217040,4	21.74%
Податок на доходи фізичних осіб	11010000	109954,0	11.01%
Податок на прибуток підприємств	11020000	107086,3	10.73%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	13000000	46746,9	4.68%
Внутрішні податки на товари та послуги	14000000	502048,1	50.29%
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	14020000	69897,1	7.00%
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	14030000	53460,8	5.36%
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з урахуванням бюджетного відшкодування)	14060000	88929,8	8.91%
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	14070000	289760,4	29.03%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	15000000	30086,0	3.01%
Ввізне мито	15010000	29855,4	2.99%
Вивізне мито	15020000	230,6	0.02%
Збори на паливно-енергетичні ресурси	17000000	-0,3	0.00%
Інші податки та збори	19000000	3855,0	0.39%
Неподаткові надходження	20000000	186684,2	18.70%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	21000000	114414,8	11.46%
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	22000000	10377,8	1.04%
Інші неподаткові надходження	24000000	15762,6	1.58%
Власні надходження бюджетних установ	25000000	46129,0	4.62%
Доходи від операцій з капіталом	30000000	183,0	0.02%
Надходження від продажу основного капіталу	31000000	30,0	0.00%
Надходження від реалізації державних запасів товарів	32000000	76,0	0.01%
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	33000000	77,0	0.01%
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	42000000	1139,9	0.11%
Цільові фонди	50000000	1770,8	0.18%
Офіційні трансферти	40000000	8725,0	0.87%